

”Sama porukka tapaa toisiaan hirvijahdissa.” – Yritysjohtajat ortodoksista kulttuuriperinnettä tukemassa

Mira Karjalainen
Helsingin yliopisto

Tutkimus tarkastelee suomalaisen yritysmaailman johtajien antamia merkityksiä toiminnalleen ortodoksista kulttuuria tukevassa Valamo-säätiössä, joka toimii likellä Suomen ortodoksista kirkkoa. Tutkimuksen pääaineistoon haastateltiin kymmentä liike-elämän johtajaa ja viittä kulttuurielämän johtajaa ja vaikuttajaa. Tukiaineistona toimii säätiön dokumenteista tehdyt muistiinpanot. Systemaattisen teema-analyysin keinoin analysoitiin aineistossa esiin tulevia tutkittavien asenteita ja merkityksellistämisen tapoja. Näitä merkityksiä löydettiin muun muassa suomalaisuudesta ja karjalaisuudesta, jolloin ortodoksisuus linkittyi kansallistunteeseen, sekä toisaalta monikulttuurisuudesta. Osalle keskeinen merkitys syntyi hengellisyydestä ja henkisytydestä, toisten nähdessä vähemmistöuskonnon tukemisen verkostoitumismahdollisuutena tai strategisena toimintana. Näitä merkityskenttiä tarkasteltiin sekularisaation, uushenkisyyden, nationalismin ja altruismin valossa, sitoen ne uskonnon- ja hyväntekeväisyystutkimuksen keskusteluihin. Merkityksenantojen kattavaksi teemaksi nousi kansallistunne, joka jäsensi merkityskentistä etenkin suomalaisuutta ja Karjalaa, mutta osin myös monikulttuurisuudessa ja hengellisyydessä ilmeni kansallistunteen ulottuvuuksia. Kansallistunnetta korostavista merkityskentistä poiketen verkostoitumisen, brändäyksen ja bisnesmahdollisuuksien merkityskentät nousivat strategisesta ajattelusta, jossa pyrittiin hyvään lopputulokseen ortodoksisen kirkon ja/tai oman (yrityksen) kannalta. Osa merkityksistä oli siten henkilökohtaisia, osa rakenteellisempia.

Johdanto

Itse kullakin oli varmasti omat motiivit. Mulla oli omat motiivit, mä näin että se pystyy vahvistamaan päättäjien henkistä kanttia ja toimimaan isänmaallisesti. Mukana olijoiden arvomaailma on sallinut ja vaikuttanut siihen, että he haluavat olla tällaisessa mukana. Joillekin se on saattanut olla tiettyä eksotiikkaa, mutta näähän on lähinnä yritysmaailman edustajat, jotka ovat lähteneet jäseneksi. Ei nää tekno-
kraatitkaan ihan vaan robotteja ole. (Kemiran pääjohtaja Yrjö Pessi.)

Tutkimus tarkastelee suomalaisen yritysmaailman johtajien antamia merkityksiä toiminnalleen ortodoksista kulttuuriperinnettä tukevassa Valamo-säätiössä, joka toimii likellä Suomen ortodoksista kirkkoa. Näitä merkityksiä löydetään muun muassa suomalaisuudesta ja karjalaisuudesta, jolloin ortodoksisuus linkittyy kansallistunteeseen, kun taas toisille johtajille kantava

voima on monikulttuurisuus. Osalle keskeinen merkitys ammentuu hengellisyydestä ja henkisyysdestä, toisten nähdessä vähemmistöuskonnon tukemisen verkostoitumismahdollisuutena tai strategisena toimintana. Näitä merkityskenttiä tarkastellaan haastatteluaineiston valossa, sitoen ne uskonnon- ja hyväntekeväisyystutkimuksen keskusteluihin.

Valamo-säätiön voi katsoa olevan erityislaatuinen suomalaisessa hyväntekeväisyyskentässä sen sitouttaessa suomalaisen yhteiskunnan vaikuttajia vähemmistöuskonnon tukemiseen (Karjalainen 2012). Hyväntekeväisyystutkimus nähdään altruismitutkimuksen alakategoriana, sillä altruismissa toisen hyvä on perimmäinen tavoite ja se usein – muttei aina – aiheuttaa kustannuksia tekijälleen (Flescher & Worthen 2007, 238; Saari & Saukko 2011, 188). Hyväntekeväisyys tapahtuu useimmiten organisoidussa muodossa ja järjestö- ja yhdistystoiminta on eräs sen keskeinen muoto (Kouvo 2011, 212). Valamo-säätiö ei ole yhdistys, se ei kerää varoja tavallisilta kansalaisilta, harva osallistuja lahjoittaa varoja henkilökohtaisesti ja toimintaan osallistumiselle on myös muita vahvoja syitä, jotka eivät ole mitenkään altruistisia. Altruismia systemaattisesti analysoitaessa onkin huomioitava mitkä tekijät vaikuttavat ihmisten arvoihin, minkälaiden mekanismien välityksellä arvot välittyvät käyttäytymiseen, sekä missä kulkevat itsekkyyden ja altruismin rajat (Pessi & Saari 2008).

Suomessa auttamisen kulttuuri näkyy asenteissa ja teoissa (Pessi & Oravasaari 2011, 71–90). Laajan pyyteettömyyden on katsottu olevan mahdollista yhteiskunnassa, jossa jaettu arvomaailma ja vastavuoroisuusverkostot palkitsevat pyyteettömän toiminnan (Siisiäinen 2003, 26). Eräänä kansalaisyhteiskunnan toimivuuden mittapuuna onkin pidetty sen kykyä kerätä vapaaehtoislahjoituksin pitkäjänteistä rahoitusta yhteistä hyvää edistäviin tarkoituksiin (Saari & Saukko 2011, 185).

Hyväntekeväisyystutkimuksessa tarkastellaan muun muassa auttamisen merkityksenantoja, jotka Pessi ja Oravasaari (2011) jakavat omassa tutkimuksessaan kolmeen ryhmään: auttamisen palkitsevuus, periaatteellinen auttaminen ja auttamisesta itselle koituva hyöty. Palkitsevuudella tarkoitetaan sen tuottamaa iloa, onnellisuutta ja luonteenomaisuutta sekä molemmille osapuolille koituvaa hyötyä. Periaatteellinen auttaminen sisältää myötätunnon, ajatukset auttamisesta velvollisuutena tai oikeana tekona sekä auttamatta jättämisen omien periaatteiden vastaisena. Kolmas ryhmä, itsekkäät auttamismotiivit sisältävät ajatuksen auttajien arvostuksesta, omasta maineenhallinnasta ("ihmiset pitävät minua avuliaana"), ihmisiin tutustumisesta ja oletuksesta, että auttajaa itseään tullaan vastaavasti auttamaan tulevaisuudessa. (Pessi ja Oravasaari 2011.)

Valamo-säätiö perustettiin vuonna 1988. Säätiön tehtävänä on tukea Valamon luostarissa ja sen vaikutuspiirissä tapahtuvaa suomalaisen ortodoksisen kulttuuriperinteen säilyttämistä, tieteellistä tutkimusta ja taiteellista toimintaa (Valamo-säätiön perustamisasiakirja 1988, pykälät 2 § ja 3 §). Tämän virallisen tehtävän ohella säätiön perustava ajatus on kerätä yhteiskunnan elinkeino- ja kulttuurielämän vaikuttajia yhteen saaden heiltä mittava panos säätiön toimintaan, ja tutustuttaa heitä samalla ortodoksisuuteen. Säätiö on kolmikymmenvuotisen historian aikana kerännyt toimielimiinsä liudan Suomen suurimpien yritysten pääjohtajia, vuorineuvoksia ja ministereitä, maaherroja, taiteilijoita ja professoreja. Säätiöiden tarjoaman rahallisen tuen lisäksi onkin tärkeää tarkastella niiden aikaansaamaa aineetonta hyötyä (Drucker 2008, 7). Valamo-säätiön kohdalla tämä tarkoittaa ortodoksisen kulttuurin tukemisen lisäksi yhteiskunnallista vaikuttamista, johon yleensä liitetään yhteiskunnalliset hyödyt, yhteiskunnallinen merkittävyys ja hyödyllisyys sekä tiedonsiirto ja yhteiskunnalliset arvot (Bornmann 2013, 217–233). Talouselämän johtajat ovat merkittävä osa eliittiä tärkeine verkostoineen,

joita he käyttävät haluamiensa asioiden ajamiseen (Burris 2005; Mizruchi 1992). Suomen huipputuloisia tutkineet Anu Kantola ja Hanna Kuusela liittivät talouselämän johtajat myös osaksi tätä hyvin verkostoitunutta eliittiä, jolla on pääsy kaikkien instituutioiden puheille (Kantola ja Kuusela 2019).

Säätiötutkimus on Suomessa varsin niukkaa, ja se on pitkälti pyörinyt lainopillisissa kysymyksissä (Hohti 2005, 9; Manninen 2005, 9; Pykäläinen-Syrjänen 2007, xlii–2). Säätiön tehtävän voi nähdä kahdella tapaa: toisaalta se on itsehallinnollinen omaisuusmassa (Hovi 2005, 29; Kilpinen ym. 2015, 9), toisaalta se on julkisesti valvottu pysyvä ja muuttumaton, hyödyllistä päämäärää tavoitteleva taho (Hannula ym. 2015, 13). Tässä tutkimuksessa säätiötä tarkastellaan jälkimmäisessä merkityksessä, sillä se ohjaa tarkastelemaan, mitä säätiössä ja säätiöllä voi tehdä. Keskeistä lahjoittajan kannalta säätiömuodossa on, että säätiön voi luottaa toteuttavan asetettua päämäärää myös tulevaisuudessa, sillä se on luonteeltaan jatkuva ja ajaton (Haarman 1988, 37).

Tutkimus eroaa perinteisestä hyväntekeväisyystutkimuksesta asemoituessaan myös uskontotieteellisen tutkimuksen kenttään, sillä aivan tyypillisenä hyväntekeväisyytenä ei Valamo-säätiön toimintaan osallistumista voi pitää. Säätiöläisten toiminnalleen antamia merkityksiä tarkastellaan uskontososiologisten keskustelujen, kuten jälkimaallistumisen, uushenkisyyden, hengellisen etsinnän ja monikulttuurisuuden, avulla. Tutkimus asettuu näin osaksi kasvavaa uskontotieteellistä ortodoksisuuteen liittyvää tutkimusta (esim. Kupari 2021; Laitila 2015).

Esittelen ensimmäiseksi tutkimusaineiston ja menetelmät, sillä aineistolähtöisenä tutkimuksena sen teemat nousevat analyysistä. Seuraavaksi säätiön kulttuuris-historiallisia taustoja käsittelevä luku kontekstualisoi yritysjohtajien auttamisen merkityksiä haastatteluaineistoon nojaten. Tässä luvussa äänessä on yritysjohtajien lisäksi myös kulttuurielämän vaikuttajia, sillä he tarjoavat tarkkasilmäisiä näkökulmia näihin merkityksenantoihin. Tätä seuraa analyysiluku, jossa tarkastellaan yritysjohtajien ja suurlahjoittajien auttamisen merkityksenantoja. Lopuksi vedän tuloksia yhteen suhteuttamalla niitä uskontotieteen sekä hyväntekeväisyystutkimuksen kenttiin.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen pääaineistona toimivat 15 haastattelua, jotka yhtä parihaastattelua lukuun ottamatta olivat yksilöhaastatteluja. Aineistossa on kymmenen liike-elämän johtajaa ja viisi kulttuurielämän johtajaa ja vaikuttajaa. Suurin osa heistä on miehiä (naisia haastateltiin viisi), eikä yritysjohtajissa kaiken kaikkiaan ole kuin yksi nainen eikä hänkään suuryrityksen johdossa. Tämä kuvastaa hyvin sukupuolittuneisuutta suuryritysten johtajissa, sillä haastattelujen teon aikoihin vuonna 2013 Suomen elinkeinoelämän suurimpien yritysten johtajista miehiä oli 97,8% (Katainen & Keski-Petäjä 2015). Haastattelut toteutettiin pääkaupunkiseudulla, Joensuun alueella ja Valamossa vuosina 2010–2011. Noin tunnin kestäneet haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin tekstiksi. Kaikki haastattelut olivat vapaaehtoisia ja kunkin haastateltavan kohdalla sovittiin erikseen haastattelumateriaalin käytöstä ja anonymiteettisuojasta, tutkimuksessa esiintyvien haastateltavien valitessa pääosin nimien julkaisun (Alasuutari 1994; Eskola 2007, 159–183; Wolcott 1999). Taustamateriaalina on hyödynnetty säätiön toimintasuunnitelmista ja -kertomuksista, sekä muista säätiöön liittyvistä dokumenteista tehtyjä muistiinpanoja.

Aineiston yritysjohtajat ovat Suomen liike-elämän hierarkian huipulta: pääjohtajia, vuorineuvoksia ja toimitusjohtajia. Yhteiskunnan ja kulttuurielämän johtajat taas ovat lähinnä johtajia

tai yliopistomaailman viroissa. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että auttamismyönteisten ryhmään kuuluvien osuus nousee koulutustason myötä (Pessi & Oravasaari 2011). Tutkimukseen haastatellut ovat korkeasti koulutettuja ja taloudellisesti menestyneitä suomalaisia, joiden ei voi millään lailla katsoa edustavan keskivertokansalaista tai keskivertohyväntekijää. Aineisto onkin ainutlaatuinen juuri tämän takia: yritysmaailman johtajat eivät ole olleet hana-koita osallistumaan kulttuurisia merkityksenantojaan tai arvomaailmaansa tarkasteleviin tutkimuksiin tai ainakaan sellaisia ei juuri ole Suomen kontekstissa julkaistu.

Koska itse haastatteluaineisto käsittelee kolmen vuosikymmenen aikaisia tapahtumia ja kehityskulkuja edeten 2000-luvulle, ja aineiston keruusta on kymmenen vuotta aikaa, käytän haastateltavista heistä työelämässä käytettyjä titteleitä: en siis erottele haastateltavia esimerkiksi termein 'entinen pääjohtaja' tai 'sittemmin eläköitynyt pääjohtaja' vaan käytän nimikettä 'pääjohtaja', sillä osa haastatteluajkaan työelämässä toimineista on nyt eläköityneitä, osa ei, ja osa oli eläkkeellä jo aineistonkeruuajkaan. Säätiöllä ei ole omistajia eikä jäseniä (Hovi 2005, 28), mutta Valamo-säätiö on organisoitu siten, että siinä toimii käytännön tasoa pyörittävä hallitus, sekä laajempi oman arvovaltansa ja verkostonsa säätiön käyttöön tarjoava valtuuskunta. Kun tutkimuksessa puhutaan säätiöläisistä tai jäsenistöstä, viitataan juuri hallituksen ja valtuuskunnan jäseniin. Aiempaa tutkimusta varten kerättyyn aineistoon haastateltavat valikoituivat säätiöaktiivisuutensa mukaan. Säätiö toimitti listan haastateltavista tutkijalle: arvatenkin säätiöön kovin kriittisesti suhtautuvat, jos sellaisia oli, eivät päätyneet haastateltavien listalle. Tämä ei kuitenkaan muodosta lähdekriittistä ongelmaa käsillä olevassa tutkimuksessa, sillä tarkastelun kohteena ovat ortodoksisuuden tukemiselle annetut merkitykset, ei se, kuinka pidetty säätiö jäsenistönsä keskuudessa on.

Haastattelut käsitelivät ortodoksista kulttuuria, uskontoa ja Valamo-säätiötä. Kysymykset olivat avoimia keskustelunavauksia, joissa pyrittiin selvittämään toisaalta tarpeellista muistitietoa säätiön alkuaajoista, jota ei oltu aiemmin tutkittu, toisaalta arvomaailmaan liittyviä kysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 106). Aineisto analysoitiin systemaattisen teema-analyysin keinoin (Braun & Clarke 2006). Haastattelujen lähiluvussa ja aineistoa koodatessa ja luokitellessa kävi varsin pian ilmi, että samat aiheet pyrkivät esiin aineistosta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 149; Mäkelä 1990, 44–54). Nämä aiheet muodostivat analyysiprosessin edetessä teemat, joita käsitellään hyväntekeväisyyteen ja säätiötoimintaan liitettäviä merkityksenantoja tarkastelevassa analyysiluvussa. Aiheita ei mainittu haastattelukysymyksissä, joten tutkimuksessa esiin nousevat teemat ovat täysin aineistolähtöisiä (Eskola & Suoranta 2008, 156–166). Aineisto ilmentää siten tutkittavien asenteita ja merkityksellistämisen tapoja (Bacchi 2005).

Valamo-säätiön kulttuurihistorialliset taustat

Suomen itsenäistyessä ortodoksinen kirkko kohtasi itselleen uuden vähemmistöuskonnon aseman: ortodoksisuus ei enää edustanutkaan hallitsijan virallista uskontoa vaan pikemminkin poliittisesti vieroksutun, entisen sortohallituksen identiteettiä (Husso 2007, 142–159; Laitila 2007, 120–141; Takala-Roszczenko 2018, 387–401). Lisäksi Suomen ortodoksisen kirkon asema muuttui radikaalisti toisen maailmansodan seurauksena. Ortodoksisuudesta tuli evakkojen myötä entistä enemmän maanlaajuinen uskonto, ja Valamon luostari joutui lähtemään evakkoon Laatokalta. Luostari asettui vuonna 1940 Heinävedelle, jolloin sen nimi vaihtui Uudeksi Valamoksi. Vielä 1970-luvulle tultaessa ortodoksisuus kuului lähinnä perinteisiin venäläis-, karjalais- ja kolttaperheisiin. (Hakamies 2007, 36–39; Martikainen & Laitila 2014, 157–162.)

Toisesta maailmansodasta lähtien 1960-luvulle asti vallitsi moraalitalous, jonka aikana isänmaallismoraaliset argumentit jäsensivät suomalaista kulttuuria (Saari & Pessi 2011, 30). Ortodokseihin, kuten muihinkaan vähemmistöihin, ei Suomessa tuolloin suhtauduttu pelkästään myötämielisesti (Kananen 2012, 36–54). Professori Paavo Hohti tuntee säätiökentän poikkeuksellisen hyvin toimittuaan muun muassa Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan toimitusjohtajana ja Suomen Kulttuurirahaston yliasiamiehenä: "Siihen aikaan varojen hankkiminen tai saaminen ortodoksiselle kulttuurille ei ollut aivan itsestään selvää. Suomi on kehittynyt parissa kymmenessä vuodessa valtavasti ja yksityisen tuen saamisen ja jakamisen tilanteet ovat muuttuneet aika tavalla." Hyväntekeväisyysmarkkinoiden muutosta pitemmällä aikavälillä on kuitenkin hankalaa tutkia, sillä riittäviä tilastoja 1900-luvulta ei ole saatavissa (Saari ja Saukko 2011, 192). Säätiön perustajajäsen johtaja Paula Tuomikoski liittyy perustamisajankohdan ortodoksista kirkkoa kohtaan tunnetun kiinnostuksen yleiseen lisääntymiseen 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla, tarkastellen kysymystä laajemmassa yhteiskunnallisessa kehyksessä:

Yleisessä kulttuuri-ilmastossa tapahtui vasemmistoradikalismien jälkeen jonkinlainen introverttisuuntaus, ihmiset alkoivat pohtia sisäistä minäänsä ja etsiä vastauksia. Se näkyi, ei pelkästään kirkollisuskonnollisuuden lisääntymisenä, vaan myös yleensä kulttuurin kehittämisessä. Vasemmistosävytteinen radikalismi hiipui.

Tuomikoski näkee perustamisen ajankohdan osuneen myös taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen tilaukseen, sillä 1980-luvun loppu oli suomalaisessa talouselämässä poikkeuksellinen (Kiander 2001; Mannermaa 2007). "Silloin rahaa pienen hetken oli", kuvailee professori Paavo Hohti säätiön perustamisajankohdan taloudellista tilannetta Suomessa, joka johtui talouspolitiikan muutoksesta ja raha- ja valuuttamarkkinoiden säännöstelyä liberalisoimisesta (Korhonen 2011, 11–12). Perustamiselle antoivat lisäpontta ortodoksisen kirkon ja Valamon luostarin julkisuudessa saama mittava huomio sekä 1980-luvun lopun taloudellinen tilanne, jolloin elettiin kasinotalouden kuuminta aikaa ja yrityksillä oli irtorahaa. Jo muutamaa vuotta myöhemmin tuli lama, jota on pidetty sodanjälkeisen Suomen suurimpana koetinkivenä (Kiander 2001).

Suomalaisuus, monikulttuurisuus ja hengellisyys – bisnestä unohtamatta

Tarkastelen tässä analyysiluvussa yritysjohtajien ortodoksisen kulttuuriperinteen tukemiseen liittämiä merkityksenantoja. Näitä ovat suomalaisuus ja Karjala, monikulttuurisuus, hengellisyys ja henkinen anti, sekä toisaalta verkostoituminen ja yritystoiminnalle nähdyt hyödyt.

Suomalaisuus ja Karjala merkityskenttinä

On aikoinaan tullut tehtyä semmoinen sopimus kavereiden kanssa, että tätä valtakuntaa pyritään kehittämään omalta pieneltä osaltamme vahvaksi niin taloudellisesti kuin henkisesti ja kulttuurisesti, että tämä tynkä-Suomi saataisiin pidettyä itsenäisenä ja vapaana. Ortodoksinen kulttuuri kuuluu tähän tärkeänä osana, joka voi tarjota henkistä pääomaa. (Kemiran pääjohtaja Yrjö Pessi.)

Kuten Pessi, moni muukin pääjohtaja näkee auttamisen suomalaisuuden kautta: WSOY:n pääjohtaja Antero Siljolalle se on "myönteinen kansallistunne esimerkiksi", KOP:n pääjohtaja Pertti Voutilaisen mukaan "tämä kytkeytyy minulla suomalaisuuteen," Hartwallin johtaja Erik Hartwallille "liitän tämän velvollisuuden suomalaisuuteen", kun taas SYP:n pääjohtaja Ahti Hirvo-selle ortodoksisuus "kuuluu suomalaiseen hengelliseen identiteettiin". Serafim Seppälän (2018,

36) mukaan sekä nationalismi että patriotismi nähdään tätä nykyä niin aggressiivisina termeinä, ettei niitä enää voida käyttää kristillisissä yhteyksissä. Seppälä (2018) kuitenkin muistuttaa, että kansallisen ja uskonnollisen identiteetin samastamisella tai hengellisyyden ja kansallisuusaatteen yhdistämisellä on pitkät historialliset juuret, vaikka nykyään sitä pidetäänkin vähintäänkin epäilyttävänä, ellei jo periaatteessakin mahdottomana.

Säätiöläisten ja lahjoittajien kansallistunnetta on osattu hyödyntää varainkeruussa ja sitä on herätelty myös tietoisesti: säätiön toteuttamaa suurta ikonikeräystä varten 1990-luvun alussa painatettiin neliväriesite, jossa komeili näkyvällä paikalla marsalkka Mannerheimin kuva. Potentiaalisille lahjoittajille lähetetyssä saatekirjeessä vedotaan vahvasti suomalaisuuteen:

Puolustusvoimiemme ripeän toiminnan ansiosta pelastettiin yli tuhat ikonia ja merkittävä osa Valamon muista taidearteista talvisodan tuhoilta. Kerrotaan, että luostarin ystävä ja vuotuinen kävijä, Suomen marsalkka Mannerheim itse antoi käskyn evakuoinnin toteuttamiseksi.

Varainkeruukirjeessä lahjoitus ikonikeräykseen sidotaan pääasiassa suomalaisuuteen ja sootaan, ei niinkään uskontoon. "Talvisodan päättymisen juhlavuotena vetoamme Teihin yritysjohtajana" kirjeessä sanotaan ja jatketaan suomalaisuusteemalla: "Kunnia-asiamme tämän sukupolven edustajina on estää jo kerran pelastettu kansallisaarteemme lopulliselta tuholta." (Suuri ikonikeräys –esite.) Rahainkeruussa vedottiin siis kansallistunteeseen ja ajatukseen suomalaisesta kulttuuriaarteesta, joka isänmaan oli velvollisuus pelastaa. Suomessa katsottiin vielä 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa suomalaisuuden olevan tärkeä identiteetin rakennusaine sekä käsityksien ja kuvien suomalaisuudesta olevan kaikkien jakamia (Anttila 1993; Gordon ym. 2002).

Kansallistunteen korostaminen oli menestyksekkästä, joskin alun suurlahjoittaja Erik Hartwall liittää sen oheen toisenkin ideologian: "Meillä on velvollisuus hoitaa tämä asia, etteivät ikonit pääse rapistumaan ja turmeltumaan. Siinä mielessä suomalaisuus, mutta että me oltaisiin päästetty tuhoutumaan kulttuuriaarre Stalinin hullutuksissa, että ei vain suomalaisuus." Kansallistunteeseen vedonneen keräyksen avulla ikonien konservointiin pystyttiin vuosien varrella lahjoittamaan miljoona markkaa säätiön varoja (säätiön dokumentit). Suuressa ikonien pelastusoperaatiossa konservoitiin kerätyillä varoilla 100 huonokuntoista Vanhasta Valamosta pelastettua ikonia, sekä maalauksia ja grafiikanlehtiä.

Kansallistunne merkityskenttänä näkyy säätiöläisten osallistumisessa myös muuhun vapaaehtoistoimintaan: Pertti Voutilainen kertoo Valamo-säätiön ajankäytössä kilpailleen maanpuolustusjärjestöjen ja Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiön kanssa ja Kari Jordan on toiminut Maanpuolustuskurssiyhdistyksen hallituksen puheenjohtajana.

Monelle yritysmaailman johtajalle keskeinen merkityskenttä on suomalaisuuden lisäksi Karjala, jossa osalla on sukujuuria. "Mie olen Karjalan poikki, ortodoksisuus liittyi siihen ja arvostin Ahti Hirvosta. Mä olen aina ollut pienten ja vähävaraisten puolella," Antero Siljola toteaa. "Kyllä siihen omalla tavallaan liittyy se kaiho lapsuuden kodista Karjalasta. Mulla on yksi maailma siellä, jatkuvasti," Yrjö Pessi kertoo. Itsekin Uuden Valamon läheltä kotoisin oleva Pertti Voutilainen liittää oman toimintansa säätiössä suomalaisuuteen, Karjalaan ja evakkoihin: "Ortodoksisuus on kuitenkin tuttu asia ja moni sukupolveni ihminen yhdistää sen evakkoihin ja on kokenut velvollisuudekseen tukea heitä." Karjalaan liittyviä merkityksenantoja tarkasteltaessa on

muistettava, ettei Karjala ole mitenkään selkeä käsite tai selkeä maantieteellinen alue (Kaukiainen 2004, 5–7). Joillekin Karjala liittyy lapsuuteen, henkilökohtaiseen identiteettiin tai perhetaustaan. Toisille se asettuu pikemminkin osaksi kansallistunnetta, eivätkä nämä merkityksenannot sulje pois toisiaan.

Karjala on vahva symboli, josta moni säätiöläinen ammentaa merkityksen auttamishalulleen, vaikkei se olekaan homogeeninen kulttuurialue (Hakamies 2007, 36). Katariina Husso huomauttaa, että ortodoksisen kirkkokunnan kiinnostuksessa ikoneihin ei voi ohittaa sen yhteyttä kansallisiin painotuksiin, jolloin niiden venäläisiä piirteitä on häivytetty. Erityisesti Karjalasta evakuoituihin ikoneihin liitettiin uusia merkityksiä: ikonit on samastettu vahvasti karjalaiseen kulttuuri-identiteettiin, vaikka niiden historia on venäläinen. Husso muistuttaakin, että vasta Karjalan menettämisen jälkeen karjalaisuus korostui suomalaisissa ikoneissa, jolloin suomenkarjalaisuus ikään kuin liimattiin vanhojen lähialueilla vaikuttaneiden pyhien ylle. (Husso 2007, 153–154.) Ajatus Karjalasta karjalaisen kansan asuttamana maa-alueena ikimuistoisine kulttuureineen syntyiikin 1800-luvun jälkipuoliskolla kansallisuusaatteen ja karelianismin siivittämänä (Kaukiainen 2004).

Niin moni linkittää säätiön suomalaisuuteen, Karjalaan ja kansallistunteeseen, että esiin nousee väistämättä kysymys säätiöstä nationalistisena projektina. Tämän ajattelu- ja puhetapana ilmenevän ideologian mukaan ihmiskunta jakaantuu kansoihin ja että nämä kansat ja kansallisuudet ovat yksilön identiteetille ja käyttäytymiselle tärkeitä, ellei ratkaisevia (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 14–15). Säätiöläisten nuorempaa sukupolvea, jolla ei ole suoria kytköksiä Karjalaan, edustava Kari Jordan vakuuttaa, ettei kyseessä ole nationalismi: "Säätiönä ei, joillakin yksilöillä kyllä, mutta säätiönä ei."

Kansallistunnetta vai nationalismia? Nationalismi diskurssina muokkaa käsitystämme maailman rakentumisesta – samalla se on ymmärtämisen ja tulkinnan muoto, jonka kautta puheemme, käytöksemme ja asenteemme osin määrittyvät (Özirimli 2010, 4). Tällainen diskurssi on ortodoksisuuden kohdalla Suomessa erityisen kiinnostavaa, sillä Suomen ortodoksisista kirkkoa ei olla mitenkään itsestään selvästi nähty osana suomalaisuutta. Ruotsissa oli jo 1400-luvulta lähtien rakennettu viholliskuvaksi Novgorodia ja sittemmin Venäjää, jossa valitsi "venäläinen uskonto" eli ortodoksisuus (Katajala 2005, 46). Pekka Hakamiehen mukaan Ruotsin viranomaisten ja kirkon into käännöttää 1600- ja 1700-luvuilla ortodokseja luterilaisuuteen juonsi juurensa siitä, että ortodoksisen uskonnon nähtiin instituutiona pitävän yllä ideologista sidettä karjalaisten ja Venäjän välillä. Tämä historiallinen tausta loi pohjaa 1900-luvun alkupuoliskon kansalliskiihkoiselle ilmapiirille, joka ei ollut suotuista Suomen ortodokseille kuten ei muillekaan kansallisille tai uskonnollisille vähemmistöille. Tämä suvaitsemattomuus ja "ryssäksi" nimittely jatkui 1950-luvulle asti, ja satunnaisesti sitä on kuultu sen jälkeenkin. (Hakamies 2007, 36–39.)

Suomen ortodoksinen kirkko on onnistunut viime vuosikymmeninä karistamaan entisen maineensa evakkojen ja venäläisten kirkkona, vaikkakin hitaasti. Vielä vuonna 1994 silloinen arkkimandriitta Panteleimon (1994, 2) kirjoitti Valamolainen-lehdessä: "Eikö Suomen ortodoksisen kirkon yhdistäminen Venäjään ja sen jäsenten ala-arvoinen ryssittäminen ole jo viimeinkin ohi? – Ei näytä olevan." Yritysjohtajat katsovat Valamo-säätiön olleen omalta osaltaan tekemässä ja tukemassa tätä muutosta. Väinö Bromanin mukaan säätiö on "tuonut ortodoksisuutta esille, se on muuttunut ryssänkirkosta kunnialliseksi." Esko Paalasmaa liittyy tämän säätiön toiminnan sen strategiseen ulottuvuuteen: "oivallettiin, että ortodoksisuus on meille rikkaus ja arvo ja se haluttiin säilyttää. Ja haluttiin sitä ryssänkirkon perinnettä muuttaa ja kirkastaa haluttuun

suuntaan." Suomen ortodoksinen kirkko on siis vuosikymmenien aikana matkannut nationalistisen diskurssin muodostaman rajanvedon toiselle puolelle: hyljeksitystä evakkojen kirkosta osaksi suomalaista identiteettiä.

Monikulttuurisuuden merkitykset

Yritysjohtajat liittävät ortodoksisuuden myös monikulttuurisuuteen, sillä ortodoksisuus nähdään yhtenä suomalaisena vähemmistökulttuurina muiden joukossa. Säätiöläisten mielestä Suomen vähemmistöjä tulee tukea, sillä se rikastuttaa suomalaista kulttuuria. Ortodoksit ovat tässä jotakuinkin samalla viivalla esimerkiksi suomenruotsalaisten kanssa, joihin säätiöläiset heitä usein vertaavatkin. "Suomessa on ortodoksien vähemmistö, jonka koen rikkautena. Ihan sama kuin ruotsalainen vähemmistö, joka on myös suuri rikkaus. Se on yksi tapa laajentaa omaa kokemuspiiriä, ja syventää ymmärrystä," Kari Jordan kuvailee. Pertti Voutilaisen mukaan suomalainen yhteiskunta kaipaa monikulttuurisuutta: "Ortodoksisuus tuo yhden lisän monikulttuurisuuteen, tää yhteiskunta on hyvin monotoninen, ja monikulttuurisuutta tarvitaan." Samoilla linjoilla on myös Esko Paalasmaa, kun hän toteaa "me oltaisiin paljon köyhempiä, jos meillä ei olisi ortodoksista kirkkoa."

Monikulttuurisuus koetaan rikkaudeksi, sillä sen katsotaan tuovan monipuolisuutta suomalaiseen kulttuurin kenttään. Onkin huomioitavaa, että ortodoksisuus vertautuu tässä juuri kulttuuriin eikä uskontoon, jolloin se rinnastetaan suomenruotsalaisuuteen eikä vaikkapa hindulaisuuteen Suomessa. Ortodoksisuuden ja kulttuurin suhteen pohtiminen ja elimellisen yhteyden korostaminen näkyy myös ortodoksissa mediassa (Kupari 2021). Puhe ortodoksikulttuurista juontuu ainakin osin säätiön perustamiskirjasta, jonka mukaan säätiö tukee suomalaista ortodoksista kulttuuriperinnettä. Tämä muotoilu on mahdollistanut sellaistenkin tukijoiden mukaantulon, joille vieraan uskonnon tukeminen ei olisi ollut luontevaa. "Tunnen paljon ateisteja, jotka ovat tukeneet säätiön toimintaa," Esko Paalasmaa kertoo. Tämä tuskin olisi mahdollista, jos ortodoksisuus mielletäisiin ensisijaisesti uskonnoksi.

Ortodoksit nähdään hyväksyttävämpänä kuin muut suomalaiset vähemmistöt. Paula Tuomikosken mukaan "siinä on jotakin kaunista, että tuetaan vähemmistöä ja ortodoksinen vähemmistö on hyvin *akseptaabeli* näissä silmissä." Haastatteluissa kävi ilmi, että ortodoksisuus nauttii tässä mielessä erityisasemasta, sillä ajatus vaikkapa vähemmistöuskonnon kuten islamin tai vähemmistökulttuurin kuten Suomen romanikulttuurin tukemisesta vastaavalla säätiöllä sai tutkittavissa aikaan lähinnä kulmien kohottelua. Suomalaisuus tarkoittaa eri aikana eri asioita riippuen siitä, mikä historiallisessa prosessissa milloinkin on sosiaalisesti määritelty suomalaiseksi (Oinonen ym. 2005, 17). Suomenruotsalaisuus ja ortodoksisuus ovat tässä prosessissa määrittäneet osaksi suomalaisuutta, mutta jo puoli vuosituhatta Suomessa elänyt romanikulttuuri ei ole saavuttanut samanlaista asemaa.

Monikulttuurisuus määrittyy yritysjohtajien puheessa monikulttuuriseksi yhteiskunnaksi, jonka sisältä voidaan erottaa erilaisia kulttuureja (Rossi 2015, 133). Valamo-säätiön ja siten ortodoksisen kulttuurin tukeminen on sopivan monikulttuurista, mutta sen eksoottisuus pysyy kuitenkin tukevasti perinteiseksi nähtävän suomalaisen kulttuurikehyksen puitteissa. Suomalaisen on todettu arvioivan avustuskohteen hyväksyttävyyttä suhteessa kohteen oletettuun selviytymiskykyyn ja vastuuseen omasta tilanteestaan, jolloin avustuskohteen hyväksyttävyyys vaikuttaa myös varainkeruun onnistumiseen (Pessi & Saari 2008; Saari & Saukko 2011, 188). Valamon luostarin auttaminen ja laajemmin ortodoksisen kulttuurin tukeminen on tästä näkö-

kulmasta varsin hyväksyttävä ja kunniallinen kohde, sillä luostari on joutunut pakenemaan toisen maailman sodan pyörteissä itsestään riippumattomista syistä. Siinäkin mielessä monikulttuurisuuskehyksiin linkittyy kansallistunne.

Valamo-säätiö näyttää tasapainottelevan onnistuneesti kulttuurin ja uskonnon rajapinnoilla. Toisaalta painotetaan ortodoksista kulttuuria, toisaalta tutustutetaan säätiöläiset ortodokseen uskontoon. Halu työskennellä vähemmistöuskonnon hyväksi, johon harva säätiöläinen kuuluu, nostaa esille kysymyksen maallistumisesta. Sekularisaatioparadigmassa reformaatio, individualismi ja rationalismi johtivat suvaitsevaisuuden normittumiseen, jonka pitkän aikavälin seurauksena uskonnollinen sitoutuminen ei ole pelkästään henkilökohtaisesti epähaluttavaa vaan myös vaikeasti ymmärrettävää (Bruce 1996; Davie 2000; Woodhead 2008, 187–193). Kysyn haastateltavilta voiko olla niin, että on helpompi auttaa itselle vierasta uskontoa, koska silloin se on kulttuurista toimintaa eikä auttaja saa kenties vaikeana pitämäänsä uskovaisen leimaa? Maallistuneessa nykykulttuurissahan ei aina katsota hyvällä tai ymmärretä uskonnollista sitoutumista. "Ihan mahdollinen teoria", Antero Siljola pohtii. Yrjö Pessi nosti jo aiemmin esille eksotiikan erääksi tekijäksi toimia säätiössä. Voisiko vastaava luterilainen säätiö menestyä Suomessa? Ajatukseen suhtauduttiin melko epäileväisesti. Säätiökenttään perehtynyt Paavo Hohti ei luottaisi luterilaisen säätiön mahdollisuuksia pärjätä: "Ei tulis mitään, siitä puuttuis eksotiikka." Kari Jordan taas epäilee, ettei "Luterilaisen kirkon edistämissäätiö" olisi saanut samaa innostusta juuri eksotiikan puutteen takia. Säätiö siten myös hyötyy erilaisuuden aurastaan. Monikulttuurisuus nousee siten keskeiseksi merkityskentäksi, mutta sekin sisältää moninaisia merkityksenantoja. Toisaalta monikulttuurisuuteen liitetään kansallistunnetta korostavia piirteitä, toisaalta sopivaksi nähtyä eksoottisuutta.

Hengellisyys ja henkinen anti

Hengellisyys on kolmas keskeinen merkityksenantokehys. Paula Tuomikoski katsoo säätiön ymmärtäneen ihmisluonteen: "Liike-elämän ihmiset ovat yhtä lailla ihmisiä, joilla oli hengellinen orientaatio ja he halusivat tulla tueksi." Paavo Hohdin mukaan kyseessä on ihmisten kaipuu tehdä jotain merkityksellistä, jolle ei ole löytynyt muuta mielekästä kanavaa. Säätiö tarjoaa tällaisen toimintakanavan: "Uskonto on yhteiskunnassa merkittävä tekijä, johon sisältyy voimakkaita arvoja, jotka pitävät yhteiskuntaa pystyssä. Tällaiseen toimintaa osallistumaan ei liikkeenjohtajilla ole yleensä mahdollisuuksia, ei ole sellaista foorumia, ja sitten tässä on vertaisia mukana." Puheenvuoroissa viitataan holistiseen ajattelutapaan, jossa ihminen nähdään kokonaisvaltaisena hengellistä ulottuvuutta kaipaavana olentona. Tämä holistinen yksilön kokemus painottuu uushenkisyydessä, jolla viitataan erityisesti länsimaissa 1900-luvun puolenvälin jälkeen alkaneeseen henkisyyden uuteen nousuun ja kiinnostuksen kasvuun uskontoa kohtaan (Heelas 2002, 357–377; Kääriäinen ym. 2003; Woodhead & Heelas 2000, 2–3). Maallistuneessa rationalistisuutta painottavassa yhteiskunnassa ei kuitenkaan ole julkista tilaa yritysmaailman johtajien hengelliselle itsensä toteuttamiselle (Karjalainen 2019).

Monille valtuuskunnan ja hallituksen jäsenille säätiötoiminta on avannut uusia ikkunoita henkisyyteen ja omaan maailmankuvaan, sillä uushenkisyys mahdollistaa sitoutumattoman omia sisäisiä kokemuksia painottavan henkisen tutkiskelun (Karjalainen 2018; Ramstedt & Utraiainen 2017, 219). "Toiminta säätiössä on merkinnyt minulle sitä, että on tullut ajatelleeksi asioita, joita muuten ei olisi ehkä tullut ajatelleeksi", Kari Jordan toteaa. Ahti Hirvonen taas kertoo saaneensa säätiöltä: "Hyvin paljon: matkoja, ystävyysuhteita, hengellistä ravintoakin. Olen seurustellut paljon ortodoksisen kirkon pappien ja piispojen kanssa. Annan sille suuren arvon. Se

on rikastuttanut elämäni hyvin paljon." Hengellisen annista muodostuu eräs keskeinen merkityskenttä yritysjohtajien toiminnalle säätiössä ja sen sisään mahtuu erilaisia ymmärryksiä henkisyydestä. Antero Siljola nostaakin esiin erään vapaaehtoistyön dynamiikan: "Ne jotka ovat antaneet, ovat henkilökohtaisesti saaneet." Altruismi on toisen hyväksi tehtävää toimintaa, josta ei odoteta palkkiota ulkoisista lähteistä, mutta joka sisältää sisäiset palkkiot, kuten oman hyvän olon tavoittelun (Berkowitz & Macaulay 1970,3; Rushton & Sorrentino 1981, 425–440). Henkisyys muodostuu Valamo-säätiön yhteydessä tällaiseksi sisäiseksi palkkioksi.

Huomionarvoista ensisijaisesti Valamon luostarin tukemiseksi synnytetyn säätiön perustamisasiakirjassa on, että siinä puhutaan vain ortodoksisesta kulttuurista, mainitsematta uskontoa. Onkin tärkeää huomata, että Valamo-säätiö ei ole hengellinen tai tunnustuksellinen organisaatio, vaikka se on perustettu erään Suomen suurimman vähemmistöuskonnon keskeisen hengellisen keskuksen tukemiseksi. Tunnustuksettomuudesta huolimatta henkisyys on monelle säätiössä tärkeää. Monet säätiöläiset kertovat saaneensa lisää tietoa kristinuskosta, kun ortodoksinen perinne on avannut uusia ikkunoita monille muuten tuttuun uskontoon. Joillakin tämä on muuttanut suhdetta kristinuskoon ja erityisesti luterilaisuuteen, toisilla ei. "Perusta ei ole muuttunut, mutta mä olen nähnyt että uskontoa voi harjoittaa eri tavalla kuin mitä olin oppinut luterilaisuudessa," Pertti Voutilainen kuvaa omaa kokemustaan, joka on tyypillinen monille säätiöläisille. Yrjö Pessi pohdiskelee säätiön vaikuttavuutta laajemmin suomalaisiin johtajiin:

Säätiön sivujuonteena tai tuloksena on ollut mukavaa, että aika monet suomalaiset päättäjät ovat saaneet ortodoksisen kulttuuriin ja luostariperinteeseen lähempää kosketusta ja tuntemusta. Näen että se on asianomaisille merkinnyt tiettyä henkistä ruisketta ja kokemusta, joka on voinut näkyä elämässä ja työssä.

Wade Clark Roofin (1999, 4) mukaan ennen pysyviltä vaikuttaneet uskontoja erottavat rajat ovat nyt hämärtyneet: uskonnolliset identiteetit ovat mukautuvia ja monitahoisia, ja niissä ammennetaan usein monista perinteistä. Sekä uskontokuntiin kuulumattomat, että luterilaiset voivat siten löytää ortodoksisuudesta itselleen merkityksellisiä teemoja, jotka istuvat omaan arvomaailmaan, elämäntapaan ja sen hetkisiin tarpeisiin (Mikkola 2003, 20–24; Heelas 2008; Ramstedt & Utriainen 2017).

Joillekin hengellisen merkityksen antaa kristillisuus. Ahti Hirvonen näkee ortodoksisuuden nimenomaan osana suomalaista uskonnollisuutta: "se kuuluu suomalaiseen hengelliseen identiteettiin." Eräs lahjoittaja taas halusi tuella kunnioittaa ortodoksiäitinsä muistoa ja toinen totesi lahjoitusta pyydettyä: "joo, mä tuen mielelläni, te rukoulette vainajienkin puolesta." Kristillinen merkityksenantokehys asettaa siten taloudelliset lahjoitukset hengellisiin puitteisiin. Kari Jordan puolestaan asettaa ortodoksisuuden talouden merkitysketjuksiin. Hänen mukaansa ortodoksisuus on: "hyvin rikas perinnöltään, tuo suomalaiseen apeuteen ja ankeuteen positiivisen lisän. Jos business-slangilla kuvaisi, niin sen tarjoama mitä se edustaa niin siinä on toivoa ja positiivisuutta. Sitä suomalaiset kaipaa. [...] Ortodoksisuudella on tilaus juuri tässä mielessä." Ortodoksisuus asemoituu näin osaksi uskontotarjontaa, joka heijastelee sekularisaation myötä uskonnollisessa kentässä tapahtunutta muutosta kohti konsumerismia ja perimmäisen merkityksen markkinoita (Gauthier ym. 2011, 291–301; Luckmann 1967). Tällaista ajattelua, jossa yksilö voi valita haluamansa uskonnon aspektit osaksi omaa uskonnollisuuttaan, on kutsuttu "uskontojen tavarataloksi" tai "hajautuneeksi uskonnoksi" (Bruce 2002; Clark 2007).

Osa säätiöläisistä näkee henkiseksi anniksi myös mahdollisuuden tehdä hyvää: "Säätiötoiminnassa oppii uusia asioita, tutustuu uusiin ihmisiin ja saa vastapainoa tällä työllä. Missä voi olla hyvien asioiden kanssa tekemisissä, se on toinen ulottuvuus," Kari Jordan toteaa. Yrjö Pessin mukaan "Säätiö on tarjonnut lisäkanavan olla vaikuttamassa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja lisäkanavan saada itselle kokemusta ja ulottuvuutta syvällisempään ortodoksiseen kulttuuriin." Näin säätiötoiminta asettuu hengellisen annin ohella maallistuneen henkisyyden ja henkisen kasvun merkityskehysiin.

Säätiö on myös osannut hyödyntää lahjoitusmarkkinoilla olevaa aukkoa: säätiöläisten mukaan luterilainen valtauskonto ei ole pitänyt yllä tiiviitä yhteyksiä elinkeinoelämään. Kuten eräs vuorineuvos sanoo "ei minua omaan kirkkoon ole koskaan kutsuttu." Sekoitus liike-elämän, kulttuurin ja yhteiskunnan vaikuttajia näyttäytyy menestyksekkäänä reseptinä yritysjohtajien silmissä. Säätiön poikkeuksellista luonnetta myös vahvistettiin ja hyödynnettiin varainkeruussa: "Rahaa kerättiin käytännössä niin, että oli sovittu taistelupari. Oli ortodoksisen kirkon edustaja, usein Ambro [Helsingin metropoliitta Ambrosius] ja säätiön edustaja. Ortodoksi oli vielä pukeutunut mustaan pitkään kaapuun ja sillä saatiin näyttävyyttä. Kyllä joka ovi meille avattiin," muistelee toimitusjohtaja Esko Paalasmaa, jonka isä kauppaneuvos Jaakko Paalasmaa katsotaan metropoliitta Ambrosiuksen kanssa säätiön perusidean keksijöiksi. Näin varainkeruussa yhdistettiin kaksi merkityskenttää – uskonnollinen ja taloudellinen valta – aikaansaamaan haluttu vaikutus. Valamo-säätiö onkin poikkeuksellinen suomalaisessa säätiökentässä yhdistäessään yritysmaailman, kulttuurin ja yhteiskunnan vaikuttajat tukemaan suomalaista vähemmistöuskontoa. Rahamaailma on tuonut mukanaan välttämättömän taloudellisen voimavaran sekä asiantuntijuuden, yhteiskunnalliset vaikuttajat ovat tuoneet säätiön käyttöön omat verkostonsa, kun taas kulttuurivaikuttajat ja uskonnolliset johtajat ovat antaneet käyttöön asiantuntemuksensa ja tuoneet säätiöön 'sisältöä.' Tämä kulttuurinen ja uskonnollinen sisältö nousee keskeiseksi merkityksenannoksi yritysmaailman johtajien osallistumiselle säätiötoimintaan.

Verkostoitumista, strategiaa ja brändejä

Säätiön keskeinen oivallus on ollut rakentaa yhteiskunnallisista vaikuttajista koostuva verkosto tukemaan ortodoksista kirkkoa. Yrjö Pessin mukaan "rahanhankinta ei ole ollut pääasia, vaan kontaktit yhteiskuntaan tärkeä, mutta ideoitsijoiden puolella raha ehkä painavampi tekijä. Voiko niitä edes erottaa toisistaan." Pessi tuo esille talouselämän ja sen antamien lahjoitusten mukana tulevan ulottuvuuden: osallistumalla taloudellisesti ja nimellään säätiön toimintaan, yritykset ja niiden edustajat eivät tuo säätiölle vain varoja vaan myös arvovaltansa ja kontaktinsa. Kansallis-Osake-Pankin pääjohtaja Pertti Voutilaisen mukaan: "Säätiön kautta on tullut ortodoksikirkolle tutuksi moni vaikuttava henkilö, joka ei olisi muuten tullut." Valamo-säätiön vaikuttavuus piileekin sen suhdeverkostossa, jonka kautta ortodoksille kirkolle on tarjoutunut verkostoitumismahdollisuus monien yhteiskunnallisten ja talouselämän vaikuttajien kanssa. Säätiöläiset näkevätkin keskeisenä merkityksenä ystäväpiirin hankkimisen ortodoksisen kulttuurin tueksi.

Monen säätiöläisen mukaan Valamo-säätiö on ollut merkittävässä asemassa vaikuttamassa ortodoksisen kirkon toimintaympäristöön Suomessa. Mukaan kutsutut talouselämän vaikuttajat antavat toimintaan mukaan tullessaan säätiölle mittavan lahjoituksen. Käytännössä yritysjohtajat eivät ole joutuneet kaivamaan omaa kuvettaan, sillä lahjoituksen tekevät heidän taustayrityksensä. Tällainen rakenteellinen auttaminen, jossa yritys antaa rahaa ja arvovaltaa yrityksen edustajan antaessa aikaa ja verkostojaan säätiön käyttöön on tuottanut säätiöläisten mielestä

tulosta: tieto ja myönteinen asenne ortodoksista kirkkoa kohtaan on laajentunut yhteiskunnassa. Ahti Hirvosen mukaan myönteisenä seurauksena tästä on ollut että "kuten Ambrosius sanoo: 'Ortodokseilla oli taas jäsenmääräänsä suurempi edustus'." Tämä kaksiosainen vaikuttamistyö – jossa säätiötoimintaan osallistuvien asenteisiin ja näkökulmiin vaikuttaminen on jopa tärkeämpää kuin lahjoitusvaroin tuotettu vaikuttavuus – on tuottanut säätiöläisten mielestä toivottuja tuloksia. Tämän kaltainen strateginen auttaminen on hyvin tietoista, sillä siinä toimijoiden taustaorganisaatiot ovat merkittävässä asemassa omine verkostoineen. Auttaminen on siten eri tasolla kuin henkilökohtaiset merkityksenannot ja pikemminkin strategista, jolloin säätiöläisten merkityksenanto kumpuaa ennemminkin oman yhteiskunnallisen aseman suomien verkostojen hyödyntämisestä säätiön eduksi.

Säätiötoiminnalle annetaan toki muitakin kuin altruistisia merkityksiä. Edellä tarkasteltiin, miten säätiötoiminta liitettiin suomalaisuuteen, Karjalaan, monikulttuurisuuteen, henkiseen ja hengelliseen antiin sekä ortodoksisen kirkon strategiseen auttamiseen. Säätiötoiminnassa voidaan nähdä kuitenkin myös selkeästi omaa hyötyä tai oman yrityksen hyötyä tavoittelevia elementtejä. Säätiöön on ollut aina helppo saada arvovaltaisia jäseniä ja kieltäytyminen on ollut harvinaista. Ahti Hirvosen mukaan: "Monet osallistuvat mielellään, koska se on aina deklaratio omasta arvovallasta. Ja on kunnianosoitus, jos kutsutaan. Se on antamisen lisäksi myös saamista, saa kontakteja ja muuta." Kari Jordanin mukaan todellista kilpailua Valamo-säätiön ja muiden välillä ei edes ole: "säätiö on ihan oma juttunsa muiden säätiöiden kentässä, joihin ihmisiä pyydetään. Tämä ei kilpaile muiden kanssa. Ei niitä merkittäviä säätiöitä, jotka ihmisiä kiehtoo, ei niitä niin paljon ole." Säätiöön osallistumisen statusarvoa kuvaa hyvin Pertti Voutilaisen summaus: "Sama porukka tapaa toisiaan hirvijahdissa." Myös Kantolan ja Kuuselan (2019) valtaeliittiä käsitelleessä tutkimuksessa nousi esille sama "raskas sarja", joka tapaa metsällä.

Toimintaan osallistuminen kerryttää sosiaalista pääomaa, jonka keskeinen tekijä ovat juuri sosiaaliset verkostot (Portes 1998). Verkostoitumisella on ollut monelle tärkeä merkitys, kuten Esko Paalasmaa kuvaa: "Olen päässyt tutustumaan sellaisiin valtakunnanvaikuttajiin, jotka muuten ois ollu hankalia. Olen päässyt sellaisiin verkostoihin." Kantolan ja Kuuselan (2019) tutkimuksessa tätä valtaeliittiä kuvattiin ilmaisulla "Suomi on kerho." Hyväntekeväisyyttä ja sen hyötyjä tutkitaan usein sosiaalisen pääoman näkökulmasta, sillä sosiaaliset verkostot, vastavuoroisuuden normit ja luottamus muodostavat sosiaalisen pääoman (Ilmonen 2004, 103; Putnam ym. 1994; Stolle 2003, 19). Valamo-säätiön kohdalla tämä verkoston mukanaan tuoma sosiaalinen pääoma on erityisen mittavaa, sillä mukana on ollut paljon valtakunnallisia vaikuttajia.

Verkostoitumista on tapahtunut jossain määrin myös yli Suomen rajojen ja jopa valtiojohtajatasolla. Osalla säätiöläisistä oli valtuuskunnan kautta lämpimät suhteet Leningradiin metropoliitta Aleksiiin, josta tuli myöhemmin Moskovan patriarkka Aleksii II (1990–2008). Tällä oli suhteita Venäjän ylimpään johtoon, kuten Yrjö Pessin kertomus paljastaa:

Leningradin metropoliitta Aleksii ehdotti tapaamista Laatokan Valamossa, mutta hän joutui perumaan tapaamisen edellisenä päivänä, koska hänen piti mennä siunaamaan presidentti Jeltsin tämän virkaanastujaisilaisuudessa. Mä televisiosta näin, että siellä hän sitten oli. [...] Sitten kun hänestä tuli patriarkka, minä kävin edelleen hänen luona neuvotteluja ja keskusteluja ajankohtaisista asioista.

Yhteydenpito itään oli muutenkin aktiivista: presidentin puolison rouva Tellervo Koiviston vierailua Laatokan Valamon luostariin isännöi patriarkka Aleksii II. Istuvan presidentin puoliso toimi valtuuskunnan varapuheenjohtajana, jonka takia Viron matkalla presidentti Arnold Rüütel otti valtuuskunnan vastaan sen vierailulla virolaiseen luostariin (Säätiön dokumentit.). Nämä kansainväliset kontaktit johtivat myös kunnianhimoisempiin suunnitelmiin 1980–1990-lukujen taitteessa. Säätiön dokumenteista löytyvästä kirjeenvaihdosta käy ilmi Jaakko Paalasmaan tilanteen 1980-luvun lopulla yritykseltä Laatokan Valamon jälleenrakennusprojektin toteutussuunnitelman. Suunnitelman mukaan "hanke on mittasuhteiltaan ja vaativuudeltaan poikkeuksellinen. Jälleenrakennus kattaa useita kymmeniä tuhansia neliömetrejä pahasti rappeutunutta tilaa" ja sen jälleenrakennustyön arvioidaan "tulevan maksamaan 50–100 miljoonaa markkaa." Samoin Moskovan patriarkka Aleksii II (tuolloin vielä Leningradin ja Novgorodin metropoliitta) kävi kirjeenvaihtoa asian tiimoilta Yrjö Pessin ja Jaakko Paalasmaan kanssa. Aleksii kysyi neuvoa parhaasta tavasta saada kerätyksi varoja Laatokan Valamon valtavaa kunnostushanketta varten ja pyysi apua säätiöltä jälleenrakennuksen suunnittelussa. (Säätiön dokumentit.)

Säätiössä mukanaolo on voitu nähdä tärkeänä omalle yritystoiminnalle brändisyistä tai strategisena valintana idänkaupan suhteen, edellä käsitellyn verkostoitumisen lisäksi. Kemiran pääjohtaja Yrjö Pessi kertoo: "Oli jo myönteinen tausta ja suhtautuminen, mutta tietysti myös yritysjohtajana katselin, että ortodoksinen kulttuuri ja uskonto ja luostariperinne voisi olla siltana läntisen maailman ja Neuvostoliiton välillä, että tämä silta voisi Suomessa toimia myönteisenä tekijänä." Erik Hartwall linkittää kiinnostuksensa säätiötä kohtaan Hartwallin projektiin rakentaa panimoteollisuus Venäjälle ja tarpeeseen ymmärtää Venäjää syvällisemmin. Hän liittyy yrityksensä mukaantulon lisäksi brändiin: "Kun säätiö perustettiin, niin Ambrosius aktiivisena myyntimiehenä sai minut vakuuttuneeksi, että tämä on hyvä juttu. Meille Hartwallille *Karjala* taas oli tärkeä tavaramerkkinä, niin me ajateltiin, että meillä on velvollisuus olla mukana." Säätiön toimintaan osallistuminen ja sille lahjoittaminen ei kuitenkaan ole näkynyt sponsoritarroina tai yritysten imagonrakennuskampanjoissa. Yrjö Pessi on tästä ilahtunut. "Niin paljon kuin säätiöllä on jäseniä, en ole huomannut yhdenkään yrityksen käyttävän tätä toimintaa omassa mainonnassaan. Tämä on ollut ilo huomata. Tietysti yritysjohtajat ovat ajatelleet, että ei ole ainakaan haitaksi olla mukana." Hyväntekeväisyystutkimuksessa onkin pantu merkille, että auttamiselle annettuja merkityksiä on yleensä useita, eivätkä kaikki ole altruistisia (Pessi & Saari 2008).

Lopuksi

Tutkimus tarkasteli haastatteluaineiston avulla suomalaisten yritysjohtajien hyväntekeväisyydelle antamia merkityksiä ortodoksista kulttuuria tukevassa säätiössä: suomalaisuutta ja Karjalaa, monikulttuurisuuden moninaista merkityskenttää, hengellistä ja henkistä antia sekä verkostojen luomista ja strategista ajattelua. Merkityksenantojen kattavaksi teemaksi nousi kansallistunne, sillä se jäsensi useampaa merkityskenttää, mutta eritoten suomalaisuutta ja Karjalaa. Suomen ortodoksista kirkkoa ei ole aikojen saatossa mitenkään itsestään selvästi nähty osana suomalaisuutta ja siten kansallistunne on ortodoksisuuden kohdalla Suomessa erityisen kiintoisaa.

Suomalaisuuden, Karjalan, monikulttuurisuuden ja hengellisyyden merkityskenttien kautta tutkimus ilmensi, miten Suomen ortodoksinen kirkko on vuosikymmenien aikana tehnyt matkan nationalistisen diskurssin muodostaman rajanvedon toiselle puolelle hyljeksitystä venäläisten kirkosta osaksi suomalaisuutta. Valamo-säätiö on ollut omalta osaltaan muokkaamassa

tätä ilmastoja linkittäessään ortodoksisuuden osaksi kansallistunnetta. Säätöläisillä on ollut tavoite tehdä ortodoksisuudesta hyväksyttävämpää Suomessa, ja he kokevat tässä osaltaan onnistuneensa. Ajatus pitää sisällään oletuksen, että ortodoksisuutta ei oltu aiemmin ymmärretty oikein Suomessa eikä siitä tiedetty tarpeeksi, ja että tätä tilannetta oli mahdollista muuttaa. Koska säätö ei ole koko historiansa aikana tehnyt yhtään laajemmalle yleisölle suunnattua kampanjaa, tarkoittaa tämä, että juuri yhteiskunnan eliitin hyväksyntä on ollut tavoiteltavaa.

Monien säätöläisten linkittäessä hyväntekeväisyyden suomalaisuuteen, Karjalaan ja kansallistunteeseen, nousi väistämättä esiin kysymys säätöön mahdollisesta nationalismista. Tämä ajatus kuitenkin torjuttiin, ja torjumista tuki kansallistunteen liittymisen moneen muuhunkin merkityskenttään, kuten tutkimuksessa kävi ilmi. Kansallistunteen nousemisessa päällimmäiseksi merkityksenannoksi voi nähdä taustalla maallistumiskehityksen, joka tarvittaessa mahdollistaa uskontoperinteen etäännyttämisen uskonnosta ja hahmottamisen ilman uskonnon konnotaatioita.

Kenties hieman yllättäen myös monikulttuurisuudessa ja hengellisyydessä ilmeni kansallistunteen ulottuvuuksia. Tutkimuksessa kävi ilmi, että ortodoksisuus nauttii erityisasemasta, tarkasteltiinpa sitä vähemmistöuskontona tai vähemmistökulttuurina, sillä haastateltavat eivät juuri nähneet muilla suomalaisilla uskonnollisilla tai kulttuurivähemmistöillä mahdollisuuksia saada samankaltaista vaikutusvaltaista tukea taakseen. Ortodoksisuus asettuu säätöläisten merkityksenannoissa sopivan eksoottiseksi, jotta se voidaan toiseuttaa (Karjalainen 2019) ja toisaalta sopivan suomalaiseksi, jota sitä saattaa tukea. Ortodoksisuuden tukeminen näyttäytyykin juuri oikeanlaisen monikulttuurisena talouselämän johtajille, sillä sen eksoottisuus on esitetty perinteisen suomalaisen kulttuurikehityksen puitteissa. Onkin muistettava, että hyväntekeväisyys on aina myös eräänlainen vallankäytön muoto, jossa tukea jaetaan kohteisiin, joita vallankäyttäjät pitää hyväksyttävänä.

Ortodoksisuutta kohtaan ilmenevän kiinnostuksen takana voi nähdä jälkimaallistumisen myötä nousseen mielenkiinnon uskontoon ja henkisytyteen. Uushenkisyydessä uskonnollisuus ja henkisyys voivat rakentua yksilöllisesti, eikä useasta uskontoperinteestä vaikutteiden ottamista vieroksuta. Aiemmassa säätöä tarkastelleessa tutkimuksessa kävi ilmi, että jäsentensä puheessa säätöön toiminta ja siihen kohdistuva kiinnostus asemoituivat osaksi jälkimaallistumista, uskonnon ja etenkin henkisytyden uutta nousua (Karjalainen 2019).

Kansallistunnetta korostavista merkityskentistä poiketen verkostoitumisen, brändäyksen ja bisnesmahdollisuuksien merkityskentät nousivat strategisesta ajattelusta, jossa pyrittiin hyvään lopputulokseen ortodoksisen kirkon ja/tai oman yrityksen tai itsen kannalta. Osa merkityksistä oli siten henkilökohtaisia, osa rakenteellisempia. Henkilökohtaisia altruistisiksi katsottavissa olevia merkityksiä auttaa ortodoksisista kulttuuria olivat sen liittäminen suomalaisuuden ja karjalalaisuuden tukemiseen, monikulttuurisuuteen ja hengellisyyteen. Henkilökohtainen hyöty merkityksenä näkyi verkostoitumisessa ja säätöön tarjoamassa henkisessä annissa. Tämän lisäksi katsottiin osallistumisen olevan eduksi säätöläisen taustaorganisaatiolle, joko strategisista syistä tai brändihyötynä. Säätö hahmottui jäsenistönsä silmissä merkittäväksi yhteiskunnan vaikuttajien verkostoksi, joka on mahdollistanut mielekkään, hieman altruistisen mutta palkitsevan, hyväntekeväisyyden muodon osallistujilleen. Keskeinen sija annettiin myös rakenteelliselle auttamiselle, jossa fokuksessa oli säätöön verkostomaisen luonteen hyöty ortodoksiselle kirkolle etenkin vaikuttamisen kautta.

Pessin ja Oravasaaren (2011) jaottelussa auttamisen palkitsevuuteen kuuluvat teemat – auttaminen tuottaa iloa, tekee onnelliseksi, on luonteenomaista, tai siitä saa itselle yhtä paljon kuin antaa toiselle – näkyvät melko vähän aineistossa. Joku toi esille auttamisen luonteenomaisuuden ja toiselle osa säätiön henkistä antia oli mahdollisuus tehdä hyvää. Muuten toiminnalle säätiössä annettiin muita merkityksiä. Auttamisen palkitsevuus ei siis korostunut yritysjohtajien pohdinnoissa. Periaatteellinen auttaminen (ibid.) näkyy eniten säätiöläisten merkityksenannossa: auttaminen nähtiin etenkin velvollisuutena, joka sitten liitettiin suomalaisuuden ja Karjalan, vähemmistöuskontojen, monikulttuurisuuden, hengellisyyden ja henkisen annin merkityskenttiin. Tässä säätiöläisten etuoikeutettu asema korostuu erityisesti, sillä tutkittavat näkivät auttamisen velvollisuutena juuri siksi, että heidän yhteiskunnallinen asemansa takasi vaikuttavuuden – he katsoivat itsellään olevan kyvyn vaikuttaa arvovaltansa ja resurssiensa myötä. Itsekkäät auttamismotiivit (ibid.) linkittyivät osin verkostoitumiseen, joskin säätiöläisten verkostoitumisen tavoite ei ole tutustua keihin tahansa ihmisiin vaan yhteiskunnallisesti merkittäviin tahoihin. Toisille taas ihmisiin tutustumisen motiivi on tarkoittanut pääsemistä säätiön kautta keskustelemaan uskonnollisten johtajien – 'hengenmiesten' – kanssa. Auttajien arvostuksen merkityksenanto taas linkittyy jäsenyyteen säätiössä, jolloin taustalla ei ole ajatus auttamisen arvostamisesta vaan siitä, että osallisuus Valamo-säätiössä on merkki omasta arvovallasta.

Selvitettävää on vielä paljon, sillä yritysmaailman johtajien laadullinen tutkiminen on yleensä vaikeaa aineistojen vaikeasta saatavuudesta johtuen. Lisää tutkimusta sekä yritysjohtajista että hyväntekeväisyystutkimuksesta tarvitaan. Tutkimus ei aineistonsa luonteen ja tehtävän mahdollisuuden vuoksi pyrkinyt selittämään suomalaisten yritysjohtajien syitä osallistua hyväntekeväisyyteen. Se otti tästä melkoisen tutkimattomasta maastosta yhden läntin – Valamo-säätiön – ja pyrki valaisemaan säätiön toimintaan osallistuneiden yritysjohtajien vähemmistöuskonnon tukemiselle antamia merkityksiä.

Valamo-säätiö asemoituu maallistumisen ja jälkimaallistumisen risteykseen, jossa se näyttää onnistuneen hyödyntämään molempia virtauksia. Toisaalta maallistumiskehitys mahdollistaa uskonnollista kulttuuria tukevassa säätiössä toimimisen, toisaalta henkisyyden nousu antaa mahdollisuuden ammentaa merkityksiä ja sisältö omaan elämään hengellisyydestä sitoutumatta siihen. Uskontotieteellisen tutkimuksen kenttää tutkimus laajensi liittämällä uskontososiologian maallistumisen, jälkimaallistumisen ja monikulttuurisuuden kysymyksenasettelut hyväntekeväisyys- ja säätiötutkimuksen kenttiin. Tällaista tutkimusta ei ole juurikaan tehty, vaikka erilaisia uskontoperinteisiin linkittyviä hyväntekeväisyyttä tekeviä organisaatioita on myös Suomessa paljon. Samoin tarvitaan lisää uskontotieteellistä, laaja-alaisesti uskonnon ja talouden moninaisia suhteita tarkastelevaa tutkimusta.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Aineisto I: Haastattelut. Yhteensä 15 haastattelua säätiön valtuuskunnassa, hallituksessa tai toimielimissä toimineen tai toimivan jäsenen kanssa. Haastattelut on tehty vuosina 2010–2011 pääkaupunkiseudulla, Joensuussa ja Valamon luostarissa. Aineistoa säilytetään arkistoituna Helsingin yliopiston Kulttuurien osastolla.

Aineisto II: Säätiön dokumenteista tehdyt muistiinpanot. Valamo-säätiön perustamisasiakirja, toimintakertomukset ja -suunnitelmat, tilinpäätökset ja tilintarkastuslausunnot; Säätiön alarahastojen toimintakertomukset; Valtuuskunnan vuosikokousten ja hallituksen kokousten pöytäkirjat; Säätiön hallituksen kirjeenvaihto (osittain); Metropoliitta Ambrosiuksen säätiön toimintaa koskeva kirjeenvaihto (osittain); Metropoliitta Ambrosiuksen kanssa käyty kirjeenvaihto; Luostarin kirjanpitäjä Juhani Hyytiän kanssa käyty kirjeenvaihto. Alkuperäistä aineistoa säilytetään Helsingin ortodoksisen hiippakunnan arkistossa.

Kirjallisuus

Alasuutari, Pertti

1994 *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Vastapaino.

Anttila, Jorma

1993 Käsitteet suomalaisuudesta – traditionaalisuus ja modernisuus. – Teppo Korhonen (toim.), *Mitä on suomalaisuus*, 108–134. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Bacchi, Carol

2005 Discourse, Discourse Everywhere: Subject "Agency" in Feminist Discourse Methodology. *NORA – Nordic Journal of Women's Studies* 13(3): 198–209.

<https://doi.org/10.1080/08038740600600407>

Berkowitz, Leonard & Jacqueline Macaulay

1970 *Altruism and helping behavior: Social psychological studies of some antecedents and consequences*. New York: Academic Press.

Bornmann, Lutz

2013 What is societal impact of research and how can it be assessed? A literature survey. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 64(2): 217–233.

<https://doi.org/10.1002/asi.22803>

Braun, Virginia & Victoria Clarke

2006 Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2): 77–101.

<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Bruce, Steve

2002 *God is Dead: Secularization in the West*. Oxford: Blackwell.

Bruce, Steve

1996 *Religion in the modern world: From cathedrals to cults*. Oxford University Press.

Burris, Val

2005 Interlocking directorates and political cohesion among corporate elites. *American journal of sociology* 111(1): 249–283.

<https://doi.org/10.1086/428817>

Clark, Lynn Schofield

2007 (toim.) *Religion, media, and the marketplace*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Davie, Grace

2000 *Religion in modern Europe: a memory mutates*. Oxford University Press.

Eskola, Jari

2007 Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin*, 159–183. Juva: PS-Kustannus.

Eskola, Jari & Juha Suoranta

2008 *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Flescher, Andrew & Daniel Worthen

2007 *The altruistic species: Scientific, philosophical, and religious perspectives of human benevolence*. PA: Templeton Press.

Gauthier, François, Tuomas Martikainen, & Linda Woodhead

2011 Introduction. Religion in Consumer Society. *Social Compass* 58(3): 291–301.

<https://doi.org/10.1177/0037768611412141>

Gordon, Tuula, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen

2002 Johdanto. – Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.), *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*, 10–16. Tampere: Vastapaino.

Haarmann, P-L.

1988 Permutaatio. – *Säätiöt ja niiden verotus*, 37–54. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Hakamies, Pekka

2007 Karjala kulttuurin rajana. *Tieteessä tapahtuu* 5/2007: 36–39.

Hannula, Antti, Kai Kilpinen & Torsti Lakari

2015 *Säätiö: Käytännön käsikirja*. Helsinki: Talentum.

Heelas, Paul

2002 The Spiritual Revolution. From 'Religion' to 'Spirituality'. – Linda Woodhead, Paul Fletcher, Hiroko Kawanami & David Smith (toim.), *Religions in the Modern World*, 357–377. London: Routledge.

https://doi.org/10.4324/9780203398494_chapter_17

Heelas, Paul

2008 *Spiritualities of Life: New Age Romanticism and Consumptive Capitalism*. Oxford: Blackwell.

<https://doi.org/10.1002/9781444301106>

Hirsjärvi, Sirkka ja Helena Hurme

2000 *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hohti, Paavo

2005 Esipuhe. – Maarit Manninen (toim.), *Säätiöt Suomessa*. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.

Hovi, Risto

2005 *Säätiövarallisuuden suoja: Säätiöomaisuudesta disponointi sen suojaaja silmällä pitäen*. Helsinki: Talentum.

Husso, Katariina

2007 Kirkkotaide kulttuuri-identiteetin kuvastimena. – Outi Fingerroos & Jaana Loipponen (toim.), *Nykytulkintojen Karjala*, 142–159. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto.

Ilmonen, Kaj

2004 Sosiaalinen pääoma: uusi ihmeäsite vai käyttökelpoinen hypoteesi? – Keijo Rahkonen (toim.), *Sosiologia nykykeskusteluja*, 99–142. Helsinki: Gaudeamus.

Kananen, Heli

2012 Ortodoksisen siirtoväen kontrolloitu sopeutuminen. Sosiaalinen kontrolli sopeuttamisen välineenä. *Elore* 19(1): 36–54.

<https://doi.org/10.30666/elore.78985>

Kantola, Anu & Hanna Kuusela

2019 *Huipputuloiset: Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.

Karjalainen, Mira

2019 Rahat ja henki – uskonnon ja talouden yhteenkietoutuminen yritysmaailman johtajien puheessa. *Teologinen Aikakauskirja* 124(3): 194–219.

Karjalainen, Mira

2018 Uushenkinen työ: mindfulness jälkimaallistumisen, uusliberalismin ja työn hämärtyvien rajojen risteyksessä. *Elore* 25(1).

<https://doi.org/10.30666/elore.72818>

Karjalainen, Mira

2012 *Valamo säätiö. Luostaria tukemassa*. Valamo-säätiö: Hämeenlinna.

Katainen, Antti & Miina Keski-Petäjä

2015 Miehet yliedustettuna johtotehtävissä ja työelämän ulkopuolella. *Tieto & Trendit*, 29.10.2015. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2015/miehet-yliedustettuina-johtotehtavissa-ja-tyoelaman-ulkopuolella/?listing=simple> (luettu 9.12.2021)

Katajalla, Kimmo

2005 *Suurvallan rajalla. Ihmisiä Ruotsin ajan Karjalassa*. Helsinki: SKS.

Kaukiainen, Yrjö

2004 Karjalan historia-ajan historia. *Tieteessä tapahtuu*, 22(7): 5–7.

Kiander, Jaakko

2001 *1990-luvun talouskriisi. Suomen Akatemian tutkimusohjelma: Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT.

Kilpinen Kai, Johanna Perälä, Samuli Perälä & Juha Viertola

2015 *Säätiön toiminta ja talous- Säätiölaki käytännössä*. Helsinki: ST- Akatemia Oy

Korhonen, Tapio

2011 *Säännöstelystä markkinoille: Suomen Pankin raha- ja valuuttapolitiikan sääntelyjärjestelmä säännöstelyn ja liberalisoinnin kaudella 1970–1980-luvulla*. Vantaa: Suomen Pankki, Yleis-tajuiset selvitykset A:114.

Kouvo, Antti

2011 Järjestöt sateentekijöinä. Suomalainen järjestöaktiivisuus luottamuksen lähteenä. – Anna Birgitta Pessi ja Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*, 211–228. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kupari, Helena

2021 Käännynnäisistä seurakuntalaisiksi: Retorinen analyysi kirkkoon liittyneiden asemaa käsittelevistä kirjoituksista kahdessa ortodoksilehdessä. *Teologinen aikakauskirja* 126(3): 194–213.

Kääriäinen, Kimmo, Kati Niemelä & Kimmo Ketola

2003 *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Tampere: Kirkon Tutkimuskeskus.

Laitila, Teuvo

2007 Bolshevikkien ja suursuomalaisten välissä: Ortodoksit Itä-Karjalassa 1917–1944. – Outi Fingerroos & Jaana Loipponen (toim.), *Nykytulkintojen Karjala*, 120–141. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto.

Laitila, Teuvo

2015 "Ryssä", toinen kansankirkko, ekumeeninen kumppani, hengellisyyden julistaja, arvokonservatiivi? – Suomen ortodoksisen kirkon monet julkisuuskuvat. *Teologia.fi* 2/2015.

Luckmann, Thomas

1967 *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*. New York: Macmillan.

Mannermaa, Kauko

2007 *Ohjailusta kilpailuun: Suomen hallitusten kasvu- ja rakennepolitiikka vuosina 1962–1999*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Manninen, Maarit

2005 *Säätiöt Suomessa*. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.

Martikainen, Tuomas & Teuvo Laitila

2014 Population Movements and Orthodox Christianity in Finland. Dislocations, Resettlements, Migrations and Identities. – Hämmerli, Maria & Jean-François Mayer (toim.), *Orthodox Identities in Western Europe*, 151–178. *Migration, Settlement and Innovation*. Farnham: Ashgate.

Mikkola, Teija

2003 *Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka*. Helsinki: Yliopistopaino. Diss.

Mizruchi, Mark

1992 *The structure of corporate political action: Interfirm relations and their consequences*. Cambridge: Harvard University Press.

Mäkelä, Klaus

1990 Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. – Klaus Mäkelä (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 42–61. Helsinki: Gaudeamus.

Oinonen, Eriikka, Raimo Blom & Harri Melin

2005 *Onni on olla suomalainen? Kansallinen identiteetti ja kansalaisuus: raportti ISSP 2003 ja 2004 Suomen aineistoista*. Tampereen yliopisto.

Pakkasvirta, Jussi, & Pasi Saukkonen

2005 Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena. – Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*, 14–45. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Panteleimon

1994 Oikeaa tietoa. *Valamolainen* 2/1994:2.

Pessi, Anne Birgitta & Tomi Oravasaari

2011 Suomalaisen altruismin tyypit. Auttamisen kolme muotokuvaa. – Anna Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*, 71–90. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Pessi, Anne Birgitta & Juho Saari

2008 *Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Portes, Alejandro

1998 Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual review of sociology* 24(1): 1–24.

<https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>

Putnam, Robert, Robert Leonardi & Raffaella Nanetti

1994 *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.

<https://doi.org/10.1515/9781400820740>

Pykäläinen-Syrjänen, Ritva

2007 *Säätiön tehokkuus: Corporate governance -säännösten vaikutuksesta säätiön tarkoituksen tehokkaaseen toteuttamiseen*. Helsinki: WSOYpro.

Ramstedt, Tommy & Terhi Utriainen

2017 Uushenkisyys. – Ruth Illman, Kimmo Ketola, Riitta Latvio & Jussi Sohlberg (toim.), *Monien uskontojen ja katsomusten Suomi*, 213–223. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Roof, Wade Clark

1999 *Spiritual Marketplace: Baby Boomers and the Remaking of American Religion*. Princeton University Press.

Rossi, Leena-Maija

2015 *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

Rushton, Philippe & Richard Sorrentino

1981 Altruism and Helping Behaviour – Current Perspectives and Future Possibilities. – Philippe Rushton & Richard Sorrentino (toim.), *Altruism and helping behavior: Social, personality, and developmental perspectives*, 425–440. Hillsdale: Erlbaum.

Saari, Juho & Anne Birgitta Pessi

2011 Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. – Anna Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*, 15–41. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Saari, Juho & Anu Emilia Saukko

2011 Antamisen markkinat. Rahankeräys 2000-luvun alun Suomessa. – Anna Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*, 185–210. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Seppälä, Serafim

2018 Nationalismia ennen nationalismia? *Ortodoksia* (58): 36–73.

Siisiäinen, Martti

2003 Vuoden 1997 yhdistykset. – Sakari Hänninen, Anita Kangas & Martti Siisiäinen (toim.), *Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori*. Jyväskylä: Atena.

Stolle, Dietlind

2003 The sources of social capital. – Marc Hooghe & Dietlind Stolle (toim.), *Generating Social Capital: Civil Society, Institutions, and the State*, 19–42. New York: Palgrave.

https://doi.org/10.1057/9781403979544_2

Takala-Roszczenko, Maria

2018 Kirkkokunnan itsenäisyysjuhla vuonna 1928 Suomen ortodoksisen kirkon kansallistamisen kontekstissa. *Teologinen Aikakauskirja* 123(5): 387–401.

Wolcott, Harry

1999 *Ethnography – a way of seeing*. USA: Sage Publications.

Woodhead, Linda

2008 Gendering Secularization Theory. *Social Compass*, 55(2): 187–193.

<https://doi.org/10.1177/0037768607089738>

Woodhead, Linda & Paul Heelas

2000 *Religion in Modern Times: An Interpretive Anthology*. Oxford: Blackwell.

Özkırımlı, Umut

2010 *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*. 2nd ed. New York: Palgrave Macmillan.